

Vplyv environmentálnej výchovy na činnosť podnikov a obyvateľstva

Matisková Darina · Humanitné vedy

04.03.2013

Príspevok je určený environmentálnym manažérom vo výrobných podnikoch, vzdelávaniu širokej verejnosti a vedeniu ľudí k ochrane životného prostredia. Je tiež určený širokému spektru obyvateľstva, ktoré nemá vybudované cítenie k životnému prostrediu. Aby mohla byť dosiahnutá harmónia medzi prírodou a človekom, mali by byť dôsledne uplatňované účinky spätnej väzby v myslení a konaní ľudí.

Ekologizácia musí byť dôsledne a jednoznačne zameraná na rast osobnej spotreby aj na spôsob života jednotlivca, ktorý by bolo možné pokladať za optimálny. Stále naliehavejšia je potreba revízie hodnôt súčasného človeka, ktorá by mala viesť k jeho humanizácii. Environmentálna výchova by mala prispieť k objektívnemu posúdeniu miesta človeka v modernom svete aj jeho miesta v prírode, vo vzťahu k prírode, k ostatným členom svojho rodu, k ostatným tvorom prírody, ľudskej práce, krásy atď.

Úvod

Skúmanie a riešenie problémov životného prostredia má multidisciplinárny a zároveň aj interdisciplinárny charakter. Podobne environmentálna výchova musí mať integrovaný pohľad na problematiku životného prostredia, ktorý vychádza z poznania ekologických zákonitostí, analýzy vzájomných vzťahov človeka a jeho životného prostredia na rôznych úrovniach. Bez vysokej úrovne poznania nie je možné budovať účinný systém environmentálnej výchovy. Potreba environmentálneho vzdelania a výchovy vyplýva z poznania, že:

- Negatívne vplyvy spoločenského rozvoja na prírodné prostredie sú evidentné a
- Ekonomická reprodukcia je závislá od biologickej reprodukcie.

V súčasnosti sa veľa úsilia a priestoru venuje výchove o životnom prostredí, namiesto výchovy pre životné prostredie. Bol zanedbaný fakt, že zvyšovanie si uvedomenia človeka vedie cez city, osobnú zodpovednosť, až k zmene postojov. Cieľom environmentálnej výchovy podľa UNESCO by malo byť pestovanie uvedomenia si závislosti ekonomickej, sociálnej, politickej a ekologickej sféry, poskytnutie príležitosti každému získať poznatky, postoje a zručnosti na ochranu a zlepšenie životného prostredia, vytvárať vzory správania sa pre jednotlivcov, skupín a spoločnosti smerom k starostlivosti o životné prostredie. [1,2]

Národná stratégia environmentálnej výchovy by mala smerovať k príprave koordinovaného programu komunikácie a výchovy v rámci krajiny, ktorý by bol v súlade so stratégiou trvalo udržateľného rozvoja. Proces formovania k životnému prostrediu je jav postupný a odráža naše chápanie i narastajúci problém zhrnutý do týchto etáp:

1. Etapa: výchova vzťahu k prírode
2. Etapa: výchova k ochrane prírody
3. Etapa: výchova k neporušenému prostrediu
4. Výchova k životnému prostrediu
5. Výchova k spolunažívaniu s prírodou

Podmienkami úspešnej environmentálnej výchovy by malo byť predovšetkým:

- Zvládnutie ekologického slovníka,
- zmena nazerania na svet, celostné nazeranie,
- aktívny prístup a samostatná práca na riešení environmentálnych problémov,
- osobný príklad pri uplatňovaní morálnych, vedomostných a etických princípov,
- ukázať správne žiť, ako odstraňovať nežiaduce dopady na životné prostredie, ale aj predchádzať nežiaducim javom,
- učiť nie hromadenie faktov, ale pracovať s faktami.

Environmentálny manažérsky systém patrí medzi dôležité manažérske nástroje normy ISO 14 001. EMS je zložená z navzájom prepojených prvkov, ktoré umožňujú organizácii analyzovať, kontrolovať a odstraňovať negatívne vplyvy environmentálnych aktivít, výrobkov a služieb, ako aj riadiť organizáciu s väčšou efektívnosťou a kontrolou.

Environmentálne manažérske systémy (EMS) a ich história

EMS je dobrovoľný nástroj environmentálneho manažérstva v organizácii, zavedený za účelom riadenia jej významných environmentálnych aspektov a pre dosiahnutie zhody s právnymi požiadavkami. Zahŕňa organizačnú štruktúru, plánovanie, zodpovednosti, procesy, postupy a zdroje na prípravu, uplatňovanie, preskúmanie a udržiavanie environmentálnej politiky organizácie. Umožňuje tak dosiahnutie a systematické riadenie úrovne environmentálneho správania, ktoré si sama stanovuje.

Je to všeobecne použiteľná zásada manažmentu organizácie, ktorá spája prístupy k ochrane životného prostredia s celkovým riadením organizácie s cieľom dosiahnutia environmentálnych a podnikateľských cieľov. EMS je použiteľný pre akýkoľvek typ organizácie v priemyselnom sektore, v pôdohospodárstve, v službách, v zdravotníctve a obchode, vo finančnom sektore alebo verejnej správe.

História EMS

Medzinárodná organizácia pre normy ISO zostavila v roku 1991 Strategickú poradnú skupinu pre ochranu životného prostredia /SAGE/. Nadväzne na Podnikateľskú chartu trvale udržateľného rozvoja, vydanú Medzinárodnou obchodnou komorou ICC (1991), a Deklaráciu Konferencie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji, konanej v Rio de Janeiro v roku 1992, definovala SAGE potreby vývoja štandardizácie v oblasti

ochrany životného prostredia. Súbežne vznikali na národných úrovniach, hlavne v Európe, národné normy, z ktorých britská norma BS 7750:1992 sa postupne stala základom pre certifikáciu EMS v mnohých štátoch Európy. V rokoch 1993/94 bola vytvorená samostatná technická komisia ISO/TC 207 pre environmentálne manažérstvo, ktorej úlohou je postupné riešenie a vydávanie medzinárodných technických noriem životného prostredia do noriem radu ISO 14000 pod skupinovým názvom Environmentálne manažérstvo.[7,8]

História EMS v Slovenskej republike

V decembri 1996 bola ustanovená pri Slovenskom ústave technickej normalizácie (SÚTN) technická normalizačná komisia TK č. 72 s názvom Environmentálne manažérstvo. V priebehu roku 1997 bolo riešených prvých päť noriem radu ISO 14000. Po konečnom schválení Úradom pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo (ÚNMS), ktoré sa uskutočnilo začiatkom roku 1998, boli zaradené do sústavy STN. V súčasnosti sú z oblasti environmentálneho manažérstva spracované a začlenené do našej sústavy rôzne technické normy.

Základnou technickou normou pre zavedenie a certifikáciu systémov environmentálneho manažérstva (EMS) je norma EN ISO 14 001, ktorá bola prebraná aj do sústav európskych noriem (CEN) a ktorá špecifikuje požiadavky na systém environmentálneho manažérstva. Nie je pre organizácie záväzná a bola vytvorená tak, aby bola použiteľná v organizáciách akéhokoľvek typu a veľkosti a aby zohľadňovala rôzne geografické, kultúrne a sociálne podmienky. Do sústavy STN bola prvý raz zavedená v máji 1998 pod názvom STN EN ISO 14001 Systémy environmentálneho manažérstva. Špecifikácia s návodom na použitie.

V roku 2004 bola v ISO revidovaná a do STN implementovaná v júni 2005 ako STN EN ISO 14001 Systémy environmentálneho manažérstva. Požiadavky s pokynmi na použitie. Splnením predpísaných požiadaviek, ktorých zhodu s normou preverí úspešný certifikačný audit, organizácia získa od certifikačnej spoločnosti certifikát, ktorý je zároveň aj dokladom o účinnosti systému. Norma je tiež východiskovým vodidlom pre zavedenie EMAS v zmysle nariadenia EÚ.[8,9]

Ekomanagement sa považuje za aktivitu podnikateľských subjektov, ktorá má svoj pôvod v prístupe Európskych spoločenstiev. Podnikateľský subjekt prijatím normy ISO 14001 (medzinárodná norma uvedeného radu) resp. validáciou systému príslušnými orgánmi pre EMAS preberá záväzok zlepšovať kvalitu svojho správania voči životnému prostrediu. Túto skutočnosť si uvedomujeme aj u nás a naša podnikateľská sféra sa začína postupne orientovať na uplatňovanie tzv. „čistých technológií“, ktoré menej zaťažujú životné prostredie a účinnejšie využívajú výrobné vstupy, minimalizujú tvorbu odpadov v celom cykle životnosti každého výrobku. Jeho úspešnosť sa premietne v kvalitatívnych ukazovateľoch jeho hospodárenia t. j. v ukazovateľoch ziskovosti, aktivity, zadlženosti a podobne.

Vývoj noriem radu ISO 14000

Norma ISO 14000 obsahuje najviac pozoruhodne normy ISO 14001, ktoré predstavujú základný súbor štandardov používaných organizáciami pre navrhovanie a

implementáciu efektívneho systému environmentálneho manažérstva. Ďalšie normy obsiahnuté v tejto sérii sú ISO 14004, ktorá poskytuje ďalšie špecializované normy, ktoré sa zaoberajú špecifickými aspektmi environmentálneho manažmentu. Hlavným cieľom rady ISO 14000 noriem je podporovať efektívnejšie a účinnejšie riadenie ochrany životného prostredia v organizáciách a poskytnúť užitočné a použiteľné nástroje – tie, ktoré sú nákladovo efektívne, flexibilné a odrážajú najlepšie organizácie a najlepšie organizačné postupy sú k dispozícii na zber, interpretáciu a komunikáciu ekologicky relevantných informácií.

Rad zahŕňa noriem ISO 14001, ktoré poskytujú pokyny pre zriadenie alebo zlepšenie systému EMS štandardne zdieľa mnohé spoločné črty s jej predchodcom ISO 9000, ktorými sú medzinárodné normy riadenia kvality, ktoré slúžili ako model pre svoje interné štruktúry a obe môžu byť implementované spolu. Rovnako ako ISO 9000 a ISO 14000 pôsobia jednak ako interný nástroj radenia a tiež spôsob ako demonštrovať spoločnosti pôsobenie na životné prostredie záväzkami k svojim zákazníkom a klientom.[7,8,9]

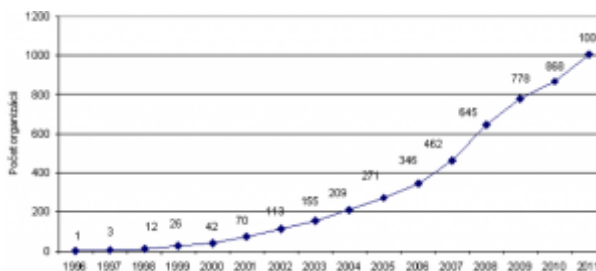
Pre rozvoj noriem radu ISO 14000, organizácie dobrovoľne postavili vlastné EMS systémy, ale porovnanie účinkov na životné prostredie medzi spoločnosťami nie je jednoduché a preto bol vyvinutý univerzálny rad ISO 14000. EMS je definovaný podľa ISO ako: *„súčasť celkového systému manažérstva, ktorý zahŕňa organizačnú štruktúru, plánovacie činnosti, zodpovednosť, praktiky, postupy, procesy a zdroje pre rozvoj, realizáciu, dosiahnutie a zachovanie politiky životného prostredia“*.

Význam EMS

EMS umožňuje riadiť environmentálne problémy v organizáciách plánovaným a systematickým spôsobom a pomocou neho identifikovať cesty k zlepšovaniu environmentálneho podnikového správania. Pre všetky typy organizácii je vhodný EMS bez rozdielu na veľkosti, aktivít, ktoré v nich prebiehajú alebo či patria do verejného alebo súkromného sektora. Prvý kto si zaviedol EMS boli veľké výrobné podniky, no dnes sú zavedené medzi malými a strednými podnikmi, ale aj vo verejnej správe ako sú napríklad mestá či obce (obr. 1). Organizácie k systému zvedenia riadenia ochrany životného prostredia pristupujú dobrovoľne s cieľom:

- Na zlepšovanie svojej ekonomickej výkonnosti vytvárať lepšie podmienky,
- v národnej a medzinárodnej konkurencii sa odlišiť a uplatniť,
- trvalo udržateľného rozvoja spoločnosti akceptovať požiadavky.

EMS má snahu nájsť riešenie ako riadiť organizačné aktivity, aby nespôsobovali degradáciu životného prostredia. Zlepšovaním aktivít a procesov, môže organizácia prispievať k zlepšovaniu životného prostredia, ale aj k znižovaniu organizačných nákladov (spotreba energie, vody a plynu, vypúšťanie emisií), čo sa odrazí zvýšením zisku. Každý EMS sa odlišuje od ostatných, lebo každá organizácia má vypracovaný svoj vlastný systém a programy zamerané na ciele vymedzené environmentálnou politikou podniku. [1,3]

Obr. 1 Vývoj zavádzania EMS v organizáciách

Prínosy EMS pre výrobné podniky môžeme rozdeliť na niekoľko kategórií:

1. Ekonomické prínosy

- úspora energie
- úspora vody
- minimalizácia odpadu (úspora nákladov na likvidáciu)
- ekonomické využitie surovín
- recyklácia (opätovné spracovanie odpadov)
- sledovanie nákladov
- minimalizácia environmentálnych poplatkov a sankcií za znečistenie
- zníženie nákladov na poistenie

2. Prínosy pre vedenie organizácie

- nástroje na získavanie údajov, potrebných k plánovaniu
- prostriedok na objektívne posúdenie environmentálnych výkonov podniku a účinnosť prijatých opatrení
- minimalizácia rizík environmentálnych havárií
- zvyšovanie morálky organizácie
- zvyšovanie morálky organizácie
- prehľadnosť a identifikácia environmentálnych problémov a rizík

3. Vzťahy so zamestnancami

- cieľavedomé vytváranie a využívanie ľudského potenciálu je rozvíjanie silných stránok a konkurenčných výhod podniku
- zvýšenie vzdelanosti, kultúr, medziľudských vzťahov, schopnosť spolupráce, vnímanie ekologických faktorov
- formovanie environmentálneho vedomia
- zapojiť zamestnancov do procesu environmentálneho manažmentu
- zmenšenie nevhodných dopadov na zamestnancov

4. Vzťahy s verejnosťou

- komunikácia so zainteresovanými skupinami - cenný nástroj
- zviditeľnenie organizácie
- spolupráca s verejnosťou a správou miest

5. Prínosy pre obchodné činnosti a marketing

- zviditeľnenie organizácie
- zväčšenie príležitostí na trhu
- súlad s požiadavkami ISO 14001 na dosiahnutie certifikácie alebo poskytnutie podnikom konkurenčné výhody na domácom a svetovom trhu pomocou EMAS.

Vlastný certifikačný proces kvality usmerňuje top manažment spoločnosti a jeho výsledky verifikuje a hodnotí neustranný akreditovaný certifikačný orgán. Udelený certifikát je uznaním, ocenením a osvedčením zhody s medzinárodne platnou

požiadavkou na kvalitu, nie je však cieľom, ale prostriedkom na dosiahnutie konkurencieschopnosti a zabezpečením perspektívneho rozvoja spoločnosti.

„Výstupom vybudovaného manažérskeho systému je taká organizácia, ktorá svojim systémom manažérstva kvality zabezpečuje, aby technické a administratívne ľudské zdroje, ovplyvňujúce kvalitu výrobkov, alebo služieb, boli regulované s ohľadom na potreby a očakávania zákazníka, záujmy organizácie a medzinárodné štandardy“.

Začleniť sa do registrácie organizácií v EMAS v Slovenskej republike znamená pre jednotlivé subjekty začlenenie organizácie do schémy Európskeho spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit, jedná sa o preskúmanie či organizácia spĺňa podmienky podľa zákona NR SR č. 351/2012 o environmentálnom overovaní a registrácii organizácií v schéme Európskej únie pre environmentálne manažérstvo a audit a o zmene niektorých zákonov.

Záver

Podnikateľské subjekty výrobného charakteru ale aj iné organizačné zložky môžu výrazne ťažiť zo zavádzania EMS pomocou identifikácie veľkých projektov čistejšej produkcie (napr. projekty, ktoré môže výrazne znížiť náklady na elektrickú energiu v odvetví spracovateľského priemyslu). ISO 14001 môže byť veľmi účinným nástrojom pre identifikáciu týchto príležitostí na úsporu nákladov pre niektoré organizácie. Niektoré organizácie môžu váhať pri ich zavádzaní.

Nedostatky vrcholového manažmentu a zlé chápanie toho, ako by mala byť v ich organizácii aplikovaná norma ISO 14001 môžu spôsobiť pri riadení zavedenie neefektívneho EMS. Inovácie, ktoré môžu organizácie urobiť musia obsahovať dostatočne plánovanie ich štruktúry a musia sa vyčleniť dostatočné finančné zdroje na ich zavedenie ako aj poskytovať školenia zamestnancom, vytvárať priestor na diskusiu, stanoviť merateľné ciele a pracovať podľa filozofie neustáleho zlepšovania.

Literatúra

1. Delmas, Magali (2009). "Erratum to "Stakeholders and Competitive Advantage: The Case of ISO 14001"". *Production and Operations Management* 13 (4): 398.
doi:10.1111/j.1937-5956.2004.tb00226.x
2. Delmas, Magali; Montiel, Ivan (2009). "Greening the Supply Chain: When is Customer Pressure Effective?". *Journal of Economics & Management Strategy* 18: 171.
doi:10.1111/j.1530-9134.2009.00211.x
3. Federal Facilities Council Report 1999, Environmental Management Systems and ISO 14001, National Academy Press, Washington DC.
4. Gastl, R 2009, CIP in Environmental Management, English management summary of: Gastl, R 2009, Kontinuierliche Verbesserung im Umweltmanagement - die KVP-Forderung der ISO 14001 in Theorie und Unternehmenspraxis, 2nd Edition, vdf, Zurich-Switzerland,
envirocip.com
5. Jackson, Suzan L. (1997). "Monitoring and measurement systems for implementing ISO 14001". *Environmental Quality Management* 6 (3): 33. doi:10.1002/tqem.3310060306
6. International Institute for Sustainable Development (IISD) 2010, ISO 14001, viewed 26

August 2010,

iisd.org

7. ISO 2007, The ISO survey of ISO 9000 and ISO 14000 Certifications: 16th cycle, ISO, Geneva.
 8. ISO14001.com.au, viewed 26 August 2010,
iso14001.com.au
 9. Martin, R 1998, ISO 14001 Guidance Manual, National Centre for environmental decision-making research: Technical report, viewed 23 August 2010,
usistf.org
-